

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ (МОЛОДЬ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ)

Анотація. Стаття присвячена проблемам формування громадянськості і патріотизму в молоді.

Аннотация. Статья посвящена проблемам формирования гражданственности и патриотизма в молодежи.

Annotation. The article is devoted the problems of forming of gromadyanskosti and patriotism in young people.

Сьогодні ми вкотре звертаємось до постаті О.А. Захаренка, вшановуємо пам'ять педагога та знову намагаємось осягти, осмислити та збагнути сутність його феномену. І це природно, тому що проблеми, які він вирішував, мають статус вічних, а створена ним унікальна виховна система з роками не тільки не втрачає своєї значущості, а й набуває все більшої актуальності.

Чому саме?

Однією з головних складових виховної системи О.А. Захаренка є виховання духовності нового покоління, його моральних і громадянських почуттів.

На цей час за умов, коли українське суспільство переживає системну кризу, яка поглиблюється гіперполітизацією суспільства [3, 5], ця проблема не тільки не втрачає своєї актуальності, а й набуває особливого значення.

Ще 10 років тому на запитання¹ „Які якості, на ваш погляд, роблять людину активним членом суспільства?” відповіли „так”: зацікавленість у державних справах – 58%, спроможність зрозуміти і розділити погляди інших людей – 44%, постійність поглядів – 35%, почуття громадянства, вітчизни (патріотизм) – 37% [2, 406].

Зважимо на те, що громадянські якості посідають лише третє місце.

Сьогодні, за умов кризи економіки та відчутної поляризації суспільства, невизначеності суспільної перспективи громадянська орієнтація людей молодого віку дедалі більше відходить на останній план.

Втрата ідеалів, з одного боку, та дефіцит позитивного впливу на молоде покоління, з іншого, спричиняють екзистенційний вакуум, вакуум духовності [3, 7]. Як наслідок, нігілізм, девальвацію життєвих цінностей, зниження соціальної активності, байдуже або ворожнече сприймання оточуючої дійсності, що призводить до нестабільності у суспільстві та породжує серйозні соціальні проблеми, які, у свою чергу, викликають новий виток негараздів та поглиблюють системну кризу.

Достатньо згадати той факт, що, за даними ООН, наші найкращі вузи опустились у світовому рейтингу нижче чотирнадцятої сотні, а переважна більшість успішних тридцятирічних українців прагнуть виїхати за кордон [4].

За прорахунки батьків та суспільні негаразди платять наші діти, найбільш мобільна та найбільш вразлива частина суспільства, і ця платня може виявитися непомірною (згадаймо хоча б студентське голодування 2004 року у нашому університеті – події, що вже стали історією, коли ситуація практично стала некерованою). Не можна дозволити

¹ За даними соціального моніторингу, проведеного Українським науково-дослідним інститутом проблем молоді у травні 1996 року в усіх областях України.

маніпуляцій їх свідомістю. У цивілізованому суспільстві маніпулювання людською свідомістю є неприпустимим взагалі за умов наявності сформованої у членів соціуму самосвідомості та громадянської позиції. Але ж за умов *наявності* !

Перехідний період не є притаманним виключно нашому суспільству. Ще Е. Дюркгейм на початку 20-х років минулого століття описав явище соціальної аномії як хворобливого стану, викликаного тим, що руйнування застарілої системи не супроводжується оперативним ставленням нових форм, адекватних ситуації, що змінилася.

Щоб розірвати порочне коло, необхідним є інтенсивний пошук форм і механізмів організації усіх боків життя суспільства, насамперед духовного, при збереженні вже набутого [3, 13].

Найважливішим завданням сьогодення, вирішення якого здатне забезпечити оптимістичні прогнози існування та розвитку соціуму, є формування прийнятних для суспільства національної ідеї та ідеології на підґрунті спільних позитивних тенденцій його розвитку, толерантності й плюралізму.

Національна ідея – то єдиний чинник, що спроможний згуртувати суспільство та вивести його зі стану стагнації.

Та чи є вона у нашому суспільстві? Якщо немає, то чому? Що має складати її сутність? На якому підґрунті вона має бути сформованою? З чого треба розпочати та що зробити у першу чергу?

Рамки статті не дозволяють детально висвітлити кожен з окреслених проблем, тому зупинимось на декількох з них.

Першочерговим є реабілітація суспільної свідомості: перш за все необхідно позбавитись від так званого „європейського синдрому”, прагнення за будь яку ціну домогтись того, щоб нас обізвали європейцями, „що травмує майбутні покоління, прищеплюючи їм комплекс меншовартості, провінційність та ксенофобію” [5].

Не можна не погодитись з тим, що це не є чимось іншим, як генетичним проявом „вікової колоніальної залежності від Польщі, Литви, Австро-Угорщини, Росії, а тепер від ЕС чи СНГ” [6]. Адже не комплексують з приводу власної „неєвропейськості” росіяни. О. Блок у свій час з гордістю писав: „Да, азиаты мы! Сквозь гром и пыль летит, летит степная кобылица и мнёт ковыль”. Не переймаються тим, що вони не належать до Європейської спільноти громадян США, навпаки – пишаються своїм громадянством, хоча й не мають понад 12-тистолітньої історії власної держави, як наша.

Чому ми дозволяємо діаспорним пропагандистським програмам, що лізуть зі своїм уставом до нашого українського монастиря, створювати нам імідж „асимільованих”? Та витвори діаспорних програм ніщо порівняно з тим, що транслює наше рідне Національне радіо.

Не далі як 14 січня нам запропонували послухати Різдвяні пісні та колядки. Співає чудовий дишкант. Налаштовуюсь почути щось на кшталт знайомого та зворушливого :

Коляд, коляд, колядниця, добра з медом паляниця,

А без меду не така, дайте, тітко, п'ятака.

П'ятака нема такого – рубля дайте золотого и т.ін.

Але ж раптом чую щось несподіване:

Калачів нам дайте пару, а до них ще по доляру.

У народі кажуть: „Якщо Господь захоче покарати людину, він позбавляє її розуму”. Що це? Дійсно недоумство чи щось свідомо гірше? Залишається тільки дивуватись повної відсутності власної гідності у „вірнопідданих” журналістів. Про яку ж громадянськість чи патріотизм може йти мова у вищезгаданому випадку?

Кажуть, що історія нікого і нічому не навчає. Невже її уроки й справді виявились марними? Однак це стосується тільки суспільства, хворого на історичну амнезію. Невже ми такі?

Але якби ж ми дійсно вчилися так, як треба, то ми пам'ятали б, що на теренах України багато століть жили й живуть представники різних етносів, що Росія починалась звідси, з території нинішньої України, що центральні та східні українці теж є, як і росіяни, творцями і нащадками Російської імперії (запорізьки козаки разом із Єрмаком підкорювали Сибір), та багато про що ми ще пам'ятали б... Тому ми зазнаємо гордість за своїх пращурів, що разом з росіянами та іншими народами створювали велику державу.

І так вже сталося історично, що наши західні брати були під Польщею, під Румунією, під Австро-Угорщиною, але вони не були творцями цієї імперії, лише підкореною національною меншиною [1].

На цю тему не прийнято вести розмову у „патріотично” налаштованому товаристві як про щось не зосім пристойне; про це ми намагаємось не згадувати, а якщо й говоримо, то якимось сором'язливо, ніби у чомусь звинуваченні. А може, побоюємось звинувачень у відсутності патріотизму чи, що є ще гіршим, у проросійських настроях?

Так чи інакше, але так воно насправді є, і заперечувати сказане або ж стверджувати інше – прояв найпримітивнішого та найобмеженішого волюнтаризму, що аж ніяк не поєднується із статусом демократичної держави.

Окрім того, будь яка волюнтаристська думка, нехай і найкраща, неминує приречена на поразку вже тому, що вона є волюнтаристською. І будь які соціальні Програми (у тому числі й виховні) залишаться на декларативному рівні, тобто благими побажаннями, якщо не будуть враховані об'єктивні фактори, серед яких перше місце посідають історичні умови, за яких проходило формування тієї чи іншої нації. Нехтувати цим означає прирікати себе та свій народ на негаразди в усіх сферах життя та програмувати соціальні катаклізми.

У контексті сказаного не є зайвим прислухатись і до мудрої думки Йоанна Павла II: „Історична місія України – стати державою миру та соціальної гармонії, мостом і вратами між східною та західною цивілізаціями” [6].

Уявляється, що саме такий підхід до вирішення проблеми здатний забезпечити життєздатність та дієвість національної ідеї України, процвітання її народу і соціальну стабільність та створити реальне підґрунтя переходу від „моя хата с краю” до „наша хата у центрі Європи”, та так воно і є. Тоді само по собі відпаде спокуса Мосьок, що сповідають вкрай націоналістичні погляди, гавкати на російського Слона чи шкребтисся у двері Європейського дому – вони самі нам видчиняться.

На нас, педагогів-вихователів и просто представників старшого покоління, покладено відповідальність за долю наших дітей, їх майбутнє, а відтак і майбутнє нашої держави.

Тому мені здається доречним завершити свої роздуми словами духовного побратима О.А. Захаренка, одного з видатних гуманістів нашого часу академіка Дмитра Ліхачова: „Надо быть патриотом. Нет необходимости ненавидеть каждую чужую семью, потому что любишь свою. Нет необходимости ненавидеть другие народы, потому что ты патриот. А в чём самая большая цель жизни? Я думаю: увеличивать добро в окружающем нас мире”

Література

1. А.Г. Борисевич. Откуда у нас комплекс неполноценности? // 2000, 11 января, 2008.

2. Головатий М.Ф. Молодь і національна ідея. Проблема формування громадянської позиції нової генерації України // Політична культура і політичні партії України. – К., 1997. – Т.6.
3. Життєві кризи особистості. – ч. I. – К., 1998.
4. Н. Любченко. Потерянное время. // 2000, 11 – 17 января, 2008.
5. М. Михайленко. Забути шовінізм: до нового етапу нашої справи // 2000, 11 січня, 2008.
6. В. Нащубский. Как нам обустроить Украину // 2000, 11 января, 2008.

УДК 37(477)(092)+37.018.1

**О.О. Свириденко,
О.І. Дворчук**

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ О.А. ЗАХАРЕНКА

***Анотація.** У статті розглядається роль сім'ї у вихованні дитини в контексті педагогічної спадщини О.А. Захаренка.*

***Аннотация.** В статье рассматривается роль семьи в воспитании ребенка в контексте педагогического наследия А.А. Захаренко.*

***Annotation.** In the article the role of family is examined in education of child in the context of pedagogical inheritance of O.A. Zakharenko.*

Є десятки, сотні професій, спеціальностей, але найуніверсальніша – найскладніша і найблагородніша, єдина у кожній родині, – це виховання дитини.

Продовжуючи рід людський, мати й батько повторюють у дитині свої риси характеру, наслідують самих себе. І тому саме від батьків залежить наскільки ці риси будуть свідомими, саме від них залежить моральна відповідальність за людину, за її майбутнє. Кожна мить тієї роботи, що називається вихованням – це витвір майбутнього, погляд у майбутнє. Тому ще відомий російський письменник М. Горький висловив свою думку про процес виховання дитини: „Учить детей – дело необходимое, следует понять, что весьма полезно и нам самим учиться у детей”[1, 158-159].

Виховання дітей – це віддача особливих сил, сил духовних. Людину ми створюємо любов'ю – любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в гідність і красу людини. Прекрасні діти виростають у тих родинах, де мати і батько люблять один одного, і разом з тим люблять і поважають людей.

Гармонійне виховання особистості можливо тільки за умови, коли до потреб – першому, елементарному і навіть якою мірою примітивному побуднику людських вчинків, людського поведіння – приєднується найбільш сильний, більш тонкий, більш мудрий побудник – борг.

Власне, людське життя починається з того моменту, коли дитина вже робить не те, що хочеться, а те, що треба робити в ім'я загального блага.

Мета нашої статті полягає у детальному перегляді питання сімейного виховання в контексті праць О.А. Захаренка; розгляд основних положень, пов'язаних із проблемним виховання в неповній сім'ї, або неповноцінній сім'ї.

Родина, з позиції соціологів, являє собою малу соціальну групу, члени якої пов'язані спільною роботою, взаємною допомогою, моральною відповідальністю. Сім'я